

УДК 159.99

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.81317

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

© А. К. Базиленко

У даній статті проаналізовано чинники формування соціальної активності студентської молоді. Обґрунтовано актуальну класифікацію чинників формування соціальної активності, яка містить: чинники макрорівня, що мають глобальний характер та практично не залежать від волі людини; чинники мезорівня, які об'єднують всі чинники освітнього середовища студентів; чинники мікрорівня, які пов'язані з особистісними особливостями особистості

Ключові слова: чинники, макрорівень, мезорівень, мікрорівень, формування, соціальна активність, студентська молодь, самоврядування

In this article the factors of forming the social activity of student youth have been analyzed. The current classification of the factors of formation of social activity has been grounded. It includes: macro-level factors, which has a global nature and does not depend on the will of man; meso-level factors, which combine all factors of the educational environment of students; micro-level factors, which related to the personal characteristics of human
Keywords: factors, macro-level, meso-level, micro-level, formation, social activity, student youth, self-government

1. Вступ

Сучасна соціально-політична ситуація в Україні вимагає активної участі людей у всіх сферах життя. Важлива роль у здійсненні соціальних трансформацій надається студентській молоді, оскільки вона є тією соціальною групою, яка містить у собі величезний потенціал позитивних соціальних змін. Тому актуальною є підготовка вищими навчальними закладами не лише фахівця високої конкурентоспроможності, а й високоморальної зрілої самореалізованої особистості з чіткою життєвою позицією.

Формування соціальної активності студентської молоді пов'язане із соціально-професійним становленням, тому вища школа як один із осередків самоствердження та формування молоді особистості виступає важливим чинником у реалізації внутрішнього потенціалу молоді, акумулюючи у своїй цілісності інші значущі впливи.

Основними причинами низької соціальної активності сучасної студентської молоді, на нашу думку, є: недостатня сформованість просоціальних мотивів поведінки і діяльності, тобто почуття обов'язку, відповідальності перед суспільством, усвідомлення соціально значущої діяльності та ін. Серед причин пасивності студентської молоді можна виділити переважання зовнішніх мотивів соціально значущої діяльності над внутрішніми, тобто бажання отримати

певну винагороду чи уникнути покарання над безкорисливим бажанням здійснити соціально значущу діяльність. Розвиток соціальної активності студентів у ВНЗ ускладнюється впливом різних психологічних чинників. На студента одночасно впливають: соціально-політичні, соціально-економічні умови середовища, особливості середовища ВНЗ, міжособистісні відносини, особистісні характеристики студентів тощо.

2. Аналіз літературних даних

В результаті аналізу наукових джерел, ми можемо зробити висновок, що багато науковців досліджували внутрішньо особистісні психологічні чинники соціальної активності. Так, К. Абульханова-Славська [1], В. Мерлін [2] та А. Петровський [3] вважають основними чинниками соціальної активності, внутрішні механізми і особливості особистості, її суб'єктність, особистісне зростання та соціалізацію. Е. Шакірова акцентує увагу лише на одному чиннику соціальної активності, особливостях соціалізації особистості [4].

Таке розуміння чинників соціальної активності студентів звужує її зміст. Тож основними для виокремлення факторів формування соціальної активності є комплексні їх дослідження. Проаналізувавши літературу, ми дійшли висновку, що питання психо-

логічних чинників формування соціальної активності студентів, не розкрито. Існують лише дослідження психологічних чинників формування різних особистісних характеристик. Так, наприклад, І. Бех [5] та В. Гамов [6], вивчаючи чинники навчання, розвитку та адаптації студентів, виокремлюють їх у дві групи: внутрішні і зовнішні.

В. Гамов до зовнішніх чинників відносить: чинники, пов'язані з новими обставинами і нормами життя (проживання в гуртожитку, графік навчання, система вимог та нові форми підготовки) та чинники, пов'язані з новими відносинами [6].

Проаналізувавши літературу, ми дійшли висновку, що питання чинників формування соціальної активності студентів, не розкрито. Наявні лише дослідження психологічних чинників формування різних особистісних характеристик.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – теоретично проаналізувати чинники формування соціальної активності студентської молоді.

Для досягнення поставленої мети вирішувались наступні задачі:

- визначити зміст поняття «чинник соціальної активності»;
- проаналізувати існуючі класифікації чинників формування соціальної активності;
- визначити власну класифікацію чинників формування соціальної активності;
- охарактеризувати чинники формування соціальної активності студентів різних рівнів.

4. Зміст поняття «чинники формування соціальної активності»

Для детального вивчення чинників соціальної активності студентів необхідно визначити зміст поняття «чинник».

Так, за Словником української мови, чинник – це умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну із основних рис; фактор [7]. О. Зайко описує фактор, як: сукупність основних базових причин, які є джерелом виникнення, становлення, розвитку і функціонування об'єкта; рушійну силу якогонебудь явища чи процесу, яка визначає його сутність (характер чи окремі риси) [8].

Відповідно щодо чинників формування соціальної активності гіпотетично йдеться про певні характеристики, які безпосередньо або опосередковано впливають на соціальну активність студентів.

Крім того, в межах дослідження необхідно з'ясувати зміст терміну «формування». Так, відомий педагог І. Харламов визначає формування як результат розвитку особистості, її становлення, зміну властивостей [9]; Ю. Бабанський визначає це поняття як процес і результат розвитку під впливом середовища і виховання [10]; І. Іль'їн – як довготривалий цілеспрямований процес розвитку особистості [11]. Говорячи про формування, психолог Л. Анциферова має на увазі процес набуття цілісної, завершеної форми [12].

У межах нашого дослідження ми розглядаємо процес формування соціальної активності студентів в ракурсі підвищення рівня соціальної активності, як особистісного, внутрішньо детермінованого утворення, яке зовні проявляється в енергійній та якісній соціальній діяльності.

Слід зазначити, що існує багато класифікацій психологічних чинників формування різних особистісних характеристик. Так Т. Буяльська, М. Прищак, Л. Мацко [13], Н. Герасімова [14] виділяють чинники професійної, біологічної, соціальної, психологічної адаптації студентів.

С. Ворожбит [15] виділяє такі чинники успішної адаптації студентів до навчання у ВНЗ: розвинутий інтелект; наявність позитивного соціального статусу; розвинена увага; статеві відмінності, рівень розвитку розумових можливостей.

О. Зайко [8] виділяє об'єктивні і суб'єктивні фактори, які впливають на соціальну активність. До об'єктивних факторів формування соціальної активності він відносить – державу, економіку, інститути соціалізації, до суб'єктивних – інтерес до соціальної активності, особистісний досвід участі в соціальній діяльності.

Г. Нестеренко [16], вивчаючи взаємовплив зовнішніх умов та внутрішніх стимулів процесу самореалізації, виділяє:

– об'єктивні потреби в: споживанні матеріальних і духовних благ, спілкуванні, можливості вибору параметрів самореалізації, об'єктивних передумовах для досягнення самостійно поставленої мети, засобах виробництва, досягненні суспільного престижу, владі;

– цільові фактори самореалізації особистості (свідому ієрархізацію потреб, мотивацію до діяльності, ціннісні орієнтації особистості, формування ідеалів, особистісний сенс життя, відношення до творчості, рівень внутрішньої свободи, визначення меж конкретного акту самореалізації, здатність до воління, натхнення, флуктуації структури особистості).

5. Результати дослідження і їх обговорення

У рамках нашого дослідження найбільш доцільним уявляється аналіз чинників формування соціальної активності на 3 рівнях:

- макрорівень (рівень суспільства);
- мезорівень (рівень освітнього середовища);
- мікрорівень (особистісний рівень) [17].

Так, до чинників макрорівня формування соціальної активності відносимо показники, які зумовлені: соціально-психологічними особливостями регіону проживання студентів загалом і під час навчання у ВНЗ, соціально-політичною ситуацією у країні та регіоні, рівнем життя студентів тощо. Безпосередніми чинниками формування соціальної активності студентської молоді на макрорівні є:

- соціально-економічне становище;
- особливості суспільно-політичного розвитку країни [18] стан підтримки та розвитку державою соціальних ініціатив;
- стан масової політичної свідомості.

Отже, чинники макрорівня соціальної активності мають глобальний характер світового або державного масштабу і по суті не залежать від волі конкретної людини. Так, наприклад, зменшення загальної кількості студентів ВНЗ, що зумовлене демографічною й економічною кризами, нівелюванням цінностей вищої освіти, часто призводить до значних якісно-негативних змін у освітньому процесі (зменшення витрат на організацію навчально-виховного процесу, переорієнтацію з навчально-виховного середовища на суто навчальне). Визначальну роль у впливі чинників макрорівня на формування соціальної активності студентів мають їх індивідуальні психологічні особливості та ставлення до цих життєвих обставин. Так, наприклад, достатній рівень життя лише потенційно є чинником здійснення соціальної активності, адже без активізації особистісних чинників вона неможлива.

Основними для формування соціальної активності ми вважаємо чинники мезорівня та мікрорівня, оскільки особливу роль у них відіграє суб'єктність особистості. Це пов'язано з тим, що конкретний навчальний заклад, з його ідеологією та системою взаємовідносин, ступінь залучення до студентського самоврядування студент обирає для себе сам. Тут дуже важливу роль відіграє ступінь соціалізації студентів, їх професійна та особистісна ідентифікація, психологічні характеристики студента. Саме на цих рівнях найбільше проявляються структурні компоненти соціальної активності: мотиваційний, ціннісний, емоційно-вольовий, пізнавальний-рефлексивний, діяльнісний.

Цю думку підтримують О. Харланова, Л. Грошева. Так, на думку О. Харланової, формування соціальної активності студентів передбачає зниження ролі зовнішніх факторів і сприяння переходу студентів до саморозвитку і суб'єктної особистісної позиції [19], що активізує вплив чинників мікрорівня. Л. Грошева підкреслює значимість чинників мезорівня через твердження про те, що оточення є зовнішнім чинником соціальної активності людини і в той же час є активною силою, яка її супроводжує [20].

До чинників мезорівня формування соціальної активності відносимо показники, які зумовлені: формою власності ВНЗ, стилем керівництва ВНЗ, особливостями діяльності студентського самоврядування тощо. Безпосередніми чинниками формування соціальної активності студентської молоді на мезорівні є:

- характер та стиль керівництва у ВНЗ;
- особливості діяльності органів студентського самоврядування;
- наявність партнерських відносин між органами студентського самоврядування та адміністрацією ВНЗ;
- соціально-психологічний клімат освітнього середовища;
- свобода у виборі напрямів прояву соціальної активності;
- особливості позанавчальної діяльності;
- стан організації заходів з набуття соціального досвіду.

Референтні групи сприяють соціальній активності студента, у випадку, якщо в його найближчому оточенні (навчальній групі, факультеті) є значимі люди з яскраво вираженими цінностями і установками на соціальну активність, а він, свідомо чи несвідомо, прагне стати схожим на них. Саме через групу здійснюється вплив суспільства на особистість. Г. Андреева розглядає групу, як суб'єкт соціальної діяльності, який має такі характеристики: групові інтереси, групові цінності, групові норми, групові цілі. І, саме, через прийняття цих характеристик здійснюється процес ідентифікації людини з групою [21].

Діяльність органів студентського самоврядування, характер зв'язків студентів з адміністрацією та стиль керівництва ВНЗ, є чинниками, що сприяють соціальній активності у тому випадку, якщо вони базуються на демократичних принципах [22].

До чинників мікрорівня формування соціальної активності відносимо показники, які зумовлені: статевими, віковими відмінностями, напрямом навчання, курсом, формою навчання, особливостями суміщення навчання з роботою, станом здоров'я, особливостями самостійного чи спільного проживання з батьками, минулим соціальним досвідом. Тут важливо враховувати: особливості соціалізації студентів, особливості спілкування в первинних соціальних групах, сімейні традиції, ступінь ідентифікації індивіда з групою, професійної ідентифікації, наявний успіх і досягнення особистості в різних видах діяльності, специфіка формальних і неформальних організаційних зв'язків в групі і співвідношення між ними, прагнення до самореалізації, особистісні установки, рівень усвідомлення власних потреб та інтересів, сформованість самосвідомості, світогляду, прагнення до самоствердження, самопізнання, наявність адекватної самооцінки, системи цінностей, суб'єктивне відчуття економічного добробуту, наявність позитивної «Я-концепції», самоповаги, внутрішній локус-контроль, пізнавальних потреб, наявність відчуття довіри до оточуючих, оптимізму, ступінь обізнаності про можливі форми соціальної активності та позитивне емоційне ставлення до них, сформованість таких властивостей і якостей, як: цілеспрямованість, рішучість, самостійність, ініціативність, альтруїзм.

Характер впливу різних чинників на формування соціальної активності особистості багато в чому обумовлений віковими особливостями студентів. Студентський вік характеризується: пошуком смислу життя, страхом перед самотністю, прагненням до особистісного щастя, створення сім'ї та професійного самовизначення, наявністю передумов для реалізації своїх здібностей [23]; є сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини [24]. Відповідно даний віковий період має всі необхідні передумови для розвитку і формування соціальної активності.

Стан здоров'я індивіда є первісним чинником ефективності діяльності, а також об'єктивним обмежувачем можливих сфер самореалізації конкретної особистості. Звісно, у процесі життя людина може знехажати станом свого здоров'я чи працювати над

його покращенням, але вроджена фізична неповноцінність робить недосяжною продуктивну діяльність у певних сферах. Проте завдяки певним психологічним характеристикам, стійкий поганий стан здоров'я, може навіть стимулювати соціальну активність.

Зв'язок між станом здоров'я людини та її соціальною активністю досліджували багато науковців. Так, В. Казначєєв вважає, що здоров'я це процес збереження і розвитку фізіологічних, біологічних і психічних функцій, оптимальної трудової і соціальної активності при максимальній тривалості активного творчого життя [25]. А. Вязова вважає, що погіршення стану здоров'я знижує здатність організму пристосовуватись до змін соціального і виробничого середовища, оточуючих умов, що в результаті призводить до зниження громадських, соціальних і трудових функцій [26]. Е. Сайко визначає здоров'я, як значимий феномен власне соціального буття, структуроутворюючий фактор соціальності, складне і глобальне соціокультурне явище [27]. В. Купріянов вважає оптимальний функціональний стан здорового організму, об'єктивною передумовою успішного здійснення соціальної діяльності, проявів різних рівнів соціальної активності [28].

Особливу роль у формуванні соціальної активності студентської молоді відіграє сім'я, оскільки вона є первинним осередком залучення індивіда до соціального досвіду, входження людини в культуру, засвоєння її цінностей і норм, ознайомлення з формами участі в соціальній діяльності тощо. Так, якщо сімейні традиції жодним чином не пов'язані з проявами соціальної активності, то сім'я може виступати гальмуючим чинником її розвитку.

Значення ролі сім'ї у формуванні патріота, громадянина, працівника, морально цілісної особистості досліджували С. Керкіс [29] та Н. Наркевич [30]. Ш. Мірзоев відзначав серед провідних факторів, що впливають на становлення життєвої позиції особистості, провідну роль сім'ї [31]. Л. Виноградова підкреслює визначальну роль сім'ї у соціалізації і розвитку соціальної активності особистості, необхідність співпраці сім'ї із навчальним закладом [32].

Ми вивчаємо психологічні чинники формування соціальної активності відповідно до виокремленої нами структури соціальної активності. Так, потреби людини стають чинником соціальної активності тоді, коли у їх ієрархічній побудові з'являються потреби у самореалізації [33, 34], про-соціальні мотиви (ідентифікація індивіда з групою, переймання її проблемами, інтересами та цілями) [35, 36], мотиви афіліації, мотиви налагодження соціальних зв'язків [37]. При виборі актуальних потреб важливу роль має ціннісна орієнтація вибору, адже потреба повинна задовольнятися за допомогою методів, які не суперечать, прийнятим самою особистістю та суспільством, цінностям [38]. Так, ціннісні орієнтації є чинником формування соціальної активності студентів, якщо вони виражають:

– прагнення студентів до високих стандартів соціальної діяльності та виконання соціальних ролей;

– розуміння важливої ролі соціальної складової у майбутній професійній діяльності та в процесі навчання;

– пріоритети цінностей активного та продуктивного життя, добробуту, відповідальності, чесності, сміливості, цінності суспільного визнання.

Вольові характеристики особистості сприяють соціальній активності у випадку, коли людина мобілізує всю свою силу на досягнення поставленої мети. У цьому контексті, вольові зусилля повинні бути значно сильнішими у випадку несприятливих об'єктивних умов [39]. Так, сприяють формуванню соціальної активності такі вольові детермінанти: відчуття відповідальності, впевненість у собі і справі, ініціативність, наполегливість, самовіддача, організованість, ретельність, цілеспрямованість, здатність боротися з труднощами, вміння доводити справу до кінця, вміння у вирішенні життєвих проблем більше покладатися на себе, ніж на оточуючих.

Професійна ідентифікація стає чинником формування соціальної активності студентів тоді, коли в обранні фаху враховані індивідуальні здібності людини, її особистісна зацікавленість в отриманні даного фаху, а не лише престижність професії, затребуваність і середній рівень оплати за неї. Якщо обрання професії є несвідомим, то людина не буде працювати з віддачею, буде виконувати свої обов'язки автоматично, не буде бачити сенсу у своїй професійній діяльності, не буде виявляти у ній творчість та ініціативу. У цьому випадку, обрання професії, виступає гальмуючим чинником формування соціальної активності [40].

Н. Пряжников та Е. Пряжникова у своїх працях підкреслюють нерозривний зв'язок професійного самовизначення з самореалізацією людини в інших важливих сферах життя: «сутністю професійного самовизначення є самостійне і свідоме знаходження сенсів роботи, яка виконується і всієї життєдіяльності в конкретній культурно-історичній ситуації» [41].

Серед психологічних чинників формування соціальної активності ми виділяємо ті, що сприяють соціальній активності, і ті, що гальмують її формування.

Так, гальмуючими чинниками формування соціальної активності є не сформованість або відсутність соціальних інститутів, які покликані організувати і регулювати соціальну активність (наприклад, формальне студентське самоврядування у ВНЗ), а відсутність необхідних економічних, соціальних, соціокультурних, правових та організаційних умов, стан здоров'я. Для людей з певними психологічними характеристиками ці фактори можуть не відігравати жодну роль у формуванні соціальної активності, або, навіть її стимулювати. Також гальмують прояви соціальної активності: мізантропія, егоїзм, зневіра в оточуючих людях, відсутність гарної поінформованості молоді про можливості активної участі в різних сферах життя суспільства та самореалізації, особистісна незацікавленість, зневіра в суспільні ідеали, байдужість суспільства тощо.

О. Зайко підкреслює протирічливий характер чинників, що впливають на формування соціальної активності студентів [8]. Так, наприклад, брак часу через необхідність поєднання навчання із працею, гальмує формування соціальної активності, проте може бути і надуманим виправданням. Застарілі методи навчання та виховання можуть стримувати прояви ініціативності та самостійності студентів. Відсутність попереднього соціального досвіду може суттєво гальмувати прояви соціальної активності у студентів.

6. Висновки

В результаті дослідження ми можемо зробити висновок, що чинники формування соціальної активності студентів це характеристики, які безпосередньо або опосередковано впливають на неї.

В результаті аналізу наукової літератури ми дійшли висновку, що питання чинників формування соціальної активності студентів, не розкрито. Є лише дослідження психологічних чинників формування різних особистісних характеристик.

Ми вважаємо найбільш доцільним виокремлення 3 рівнів чинників формування соціальної активності:

- макrorівня, що мають глобальний характер та практично не залежать від волі людини;
- мезорівня, які об'єднують всі чинники освітнього середовища студентів;
- мікрорівня, які пов'язані з особистісними особливостями особистості.

Основними для формування соціальної активності ми вважаємо чинники мезорівня та мікрорівня, оскільки особливу роль у них відіграє суб'єктність особистості.

Література

1. Абульханова-Славская, К. А. Стратегия жизни [Текст] / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – С. 57–65.
2. Мерлин, В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности [Текст] / В. С. Мерлин. – М.: Педагогика, 1986. – С. 15.
3. Петровский, В. А. Психология неадаптивной активности [Текст] / В. А. Петровский. – М.: ТОО «Горбунок», 1992. – С. 45.
4. Шакирова, Э. Ф. Социальная активность как показатель успешной социализации личности [Текст]: Межд. науч.-практ. конф. / Э. Ф. Шакирова // Социальная работа и социальная педагогика в России и Германии: ведущие тенденции и динамика их развития. – Астрахань: Издательский дом «Астраханский университет», 2007. – С. 102–105.
5. Бех, І. Д. Виховання особистості. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади [Текст] / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
6. Гамов, В. Г. Психологічні особливості адаптації студентів [Текст] / В. Г. Гамов // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2004. – Т. 6, Вип. 8. – С. 84–90.
7. Словник української мови. Т. 11 [Текст] / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда – К.: Наукова думка, 1980. – 326 с. – Режим доступу: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
8. Зайко, А. П. Факторы формирования социальной активности современных студентов колледжей [Текст] /

- А. П. Зайко // Дискуссия. – 2015. – № 6. – Режим доступу: <http://www.journal-discussion.ru/publication.php?id=1377>
9. Харламов, И. Ф. Педагогика [Текст] / И. Ф. Харламов. – М.: Гардарики, 1999. – С. 35–36.
10. Педагогика [Текст]: учеб. пос. / под ред. Ю. К. Бабанского. – М.: Просвещение, 1983. – 608 с. – Режим доступу: <http://www.detskiysad.ru/ped/ped197.html>
11. Ильин, В. С. Формирование личности школьника: целостный процесс [Текст] / В. С. Ильин. – М.: Педагогика, 1984. – 144 с.
12. Анциферова, Л. И. Психология формирования та розвитку особистості [Текст] / Л. И. Анциферова. – М.: Думка, 2001. – 426 с.
13. Буяльська, Т. Б. Робота кураторів академічних груп у вищому навчальному закладі [Текст]: методичний посібник / Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак, Л. А. Мацко. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – С. 94.
14. Герасімова, Н. С. Підготовка спеціалістів у ВНЗ [Текст] / Н. С. Герасімова // Вісник Черкаського університету. – 2008. – Вип. 136. – С. 109–112.
15. Ворожбит, С. А. Вплив особливостей інтелекту на процес успішної адаптації студентів до університету [Текст] / С. А. Ворожбит // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2006. – Т. 8, Вип. 7. – С. 74–79.
16. Нестеренко, Г. О. Синергетичний вимір самореалізації особистості в умовах трансформації суспільства [Текст]: автореф. дис... канд. філософ. наук / Г. О. Нестеренко; АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К., 2003. – 20 с.
17. Мудрик, А. В. Социальная педагогика [Текст]: учеб. / А. В. Мудрик; под ред. В. А. Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – С. 6.
18. Нестеренко, Г. О. Особистість у нелінійному суспільстві [Текст]: монографія / Г. О. Нестеренко. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 140 с.
19. Харланова, Е. М. Развитие социальной активности студентов вуза в процессе интеграции формального и неформального образования [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / Е. М. Харланова. – Челябинск: Челябинский государственный педагогический университет, 2015. – С. 72.
20. Грошева, Л. И. Особенности теоретической конструкции феномена «социальная активность молодежи» [Текст] / Л. И. Грошева // Академический вестник. – 2013. – № 2 (24). – С. 198–204.
21. Андреева, Г. М. Социальная психология [Текст]: учебник / Г. М. Андреева. – М.: Наука, 1994. – 3-е изд. – Режим доступу: <http://psylib.ukrweb.net/books/andrg01/txt13.htm>
22. Шаламова, А. Студенческое самоуправление как фактор социальной активности молодежи [Текст] / А. Шаламова // Высшее образование в России. – 2007. – № 8. – С. 72–74.
23. Титаренко, Т. М. Нужна ли психологическая помощь личности в кризисных жизненных ситуациях [Текст] / Т. М. Титаренко // Журнал практического психолога. – 1999. – № 1. – С. 103–112.
24. Ананьев, Б. Г. К психофизиологии студенческого возраста. Вып. 2 [Текст] / Б. Г. Ананьев; под ред. Б. Г. Ананьева, Н. В. Кузьминой // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л.: ЛГУ, 1974. – С. 3–15.
25. Казначеев, В. П. Очерки теории и практики экологии человека [Текст] / В. П. Казначеев. – М.: Наука, 1983. – С. 85.
26. Вязова, А. В. Социально-медицинские и философские вопросы состояния здоровья человека в XXI веке [Текст] / А. В. Вязова // Жизнь без опасностей. – 2014. – Т. 9, № 1. – С. 96–99.

27. Сайко, Э. В. Здоровье как явление социального бытия и основание действенной силы человека в его эволюции [Текст] / Э. В. Сайко // Мир психологии. – 2000. – № 1 (21). – С. 3–11.

28. Куприянов, В. А. Роль естественно-биологических факторов в социальной активности личности [Текст]: дис. ... канд. филос. наук / В. А. Куприянов. – Москва, 2000. – 134 с.

29. Керкис, С. С. Проблема взаимодействия семьи и школы в формировании социальной активности подростков [Текст] / С. С. Керкис // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2008. – № 76-2. – С. 122–128.

30. Наркевич, Н. Ю. Формирование социальной активности школьников в условиях взаимодействия семьи и школы [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Н. Ю. Наркевич. – Н. Новгород. – 2007. – 142 с.

31. Мирзоев, Ш. А. Культура и традиции народов Дагестана [Текст] / Ш. А. Мирзоев. – Махачкала, 1996. – 163 с.

32. Виноградова, Л. И. Семья и школа. Партнеры в воспитании [Текст] / Л. И. Виноградова // Внешкольник. – 2002. – № 5. – С. 13–15.

33. Маяк, И. М. Потребность в самореализации и ее роль в формировании творческого потенциала личности [Текст] / И. М. Маяк, А. К. Чаплыгин // Вопросы научного коммунизма. – 1985. – № 6. – С. 41–48.

34. Михайлов, Н. Н. О потребности личности в самореализации [Текст] / Н. Н. Михайлов // Философские науки. – 1982. – № 4. – С. 24–32.

35. Зарубінська, І. Б. Дослідження сформованості мотиваційної складової соціальної компетентності студентів ВНЗ [Текст] / І. Б. Зарубінська // Соціальна педагогіка теорія і практика. – 2009. – № 1. – С. 27–32.

36. Draskewicz, J. Uwagio aktywnosc ispolecznejizr oznicowanius polcznym [Text] / J. Draskewicz // Studiasociologiczne. – 1974. – Issue 4. – P. 25–48.

37. Косо́вць, В. І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. І. Косо́вць; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 23 с.

38. Крюков, В. В. Философские интерпретации проблемы ценностей [Текст] / В. В. Крюков; ред. Г. А. Антипов // Вечные философские проблемы. – Новосибирск: Наука, 1991. – С. 50.

39. Померанц, Г. С. Искусство и становление личности [Текст] / Г. С. Померанц // Собираение себя: Курс лекций. – М.: ЛИА “ДОК”, 1993. – С. 112.

40. Чернова, А. Н. Профессиональная ориентация как условие социальной активности. Ч. 2 [Текст] / А. Н. Чернова // Социальная активность молодежи как условие развития современного общества. – Екатеринбург, 2010. – С. 282–285.

41. Пряжникова, Е. Ю. Профорентация [Текст]: учеб. пособие / Е. Ю. Пряжникова, Н. С. Пряжников. – 2-е изд. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – С. 54.

References

1. Abulchanova-Slavskaya, K. A. (1991). Strategija gizni [Life strategy]. Moscow: Musl', 57–65.

2. Merlin, V. (1986). Oчерk integral'nogo issledovaniya individual'nosti [The outline of the individuality integrated research]. Moscow: Pedagogica, 15.

3. Petrovskij, V. (1992). Psichologija neadaptivnoj aktivnosti [Psychology of no adaptability activity]. Moscow: TOO “Gorbunok», 45.

4. Wakirova, E. (2007). Sozial'naja aktivnost' kak pokazatel' uspevnnoj socializacii lichnosti [The social activity

as an indicator of personality successful socialization]. Social'naja rabota i social'naja pedagogika v Rossii i Germanii: vedushhie tendencii i dinamika ih razvitija. Astrahan': Izdatel'skij dom «Astrahanskij universitet», 102–105.

5. Bech, I. (2003). Vuchovannja osobustosti [The educating by the individual]. B. 1. Osobustisno orientovanuj pidchid: teoretyko-technologichni zasady [The personality-oriented approach: theoretical and technological bases]. Kyiv: Lybid', 280.

6. Gamov, V. (2004). Psichologichni osoblyvosti adaptazii studentiv [The psychological features of adaptation of students]. Problemu zagal'noji ta pedagogichnoji psichologii, 6 (8), 84–90.

7. Bilodid, I. K. (Ed.) (1980). Slovnik ukrajins'koji movi [Ukrainian language dictionary]. Vol. 11. Kyiv: Naukova dumka, 326. Available at: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

8. Zajko, A. (2015). Faktoru formirovanija sozial'noj aktivnosti sovremennyx studentov koledgej [The factors of formation of modern college students social activity]. Diskussija, 6. Available at: <http://www.journal-discussion.ru/publication.php?id=1377>

9. Charlamov, I. (1999). Pedagogica [Pedagogica]. Moscow: Gardariki, 35–36.

10. Babanskij, Ju. K. (Ed.) (1983). Pedagogika [Pedagogica]. Moscow: Prosvevnenije, 608. Available at: <http://www.detskiysad.ru/ped/ped197.html>

11. Il'jin, V. (1984). Formirovanije lichnosti wkol'nika: zelosnuj prozess [The formation of the individual of school-child: the holistic process]. Moscow: Pedagogica, 144.

12. Anziferova, L. (2001). Psichologija formuvannja ta rozvytku osobustosti [The psychology of formation and development of personality]. Moscow: Dumka, 426.

13. Bujal'ska, T., Priwak, M., Mazko L. (2010). Robota kuratoriv akademichnih grup y vywomu navchalnomy zakladi [The work of the curators of academic groups in higher education]. Vinnitsja: VNTU, 94.

14. Gerasimova, N. (2008). Pidgotovka specialistiv y VNZ [The training of specialists in universities]. Visnuk Cherkas'kogo universitetu, 136, 109–112.

15. Vorogbyt, S. (2006). Vplyv osoblyvostej intelektu na prozes uspiwnoji adaptazii studentiv do universitetu [Impact the features intelligence to the process of successful adaptation to university students]. Problemy zagal'noji ta pedagogichnoji psichologii, 8 (7), 74–79.

16. Nesterenko, G. (2003). Synergetychniy vumir samorealizacii osobustosti v ymovach transformazii suspilstva [The synergetic dimension of self-identity in terms of transformation of society]. Kyiv, 20.

17. Mudryk, A.; Slastjonin, V. (Ed.) (2000). Sozial'naja pedagogika [Social pedagogy]. Moscow: Izdatel'skij zentr “Akademija”, 6.

18. Nesterenko, G. (2004). Osobystist' u nelinejnomu suspilstvi [The personality in nonlinear society]. Zaporizhzhja: Prosvita, 140.

19. Charlanova, E. M. (2015). Razvitije social'noj aktivnosti studentov vyzva v processe integracii formal'nogo i neformal'nogo obrazovanija [The development of social activity of high school students in the integration of formal and informal education]. Chel'abinsk: Chel'abinskij gosudarstvennuy pedagogicheskij universitet, 72.

20. Grosheva, L. (2013). Osobnosti teoreticheskoy konstrukcii fenomena “sozial'naja aktivnos't molodegy” [The features of theoretical construction of the phenomenon of “youth social activity”]. Akademicheskij vestnik, 2 (24), 198–204.

21. Andreeva, G. (1994). Social'naja psichologija [Social Psychology]. Moscow: Nauka. Available at: <http://psylib.ukrweb.net/books/andrg01/txt13.htm>

22. Walamova, A. (2007). Studencheskoje samoupravlenije kak factor social'noj aktivnosti molodegy [The Student self-government as a factor of youth social activity]. *Vuswee obrazovanije v Rossii*, 8, 72–74.
23. Titarenko, T. (1999). Nugna li psihologicheskaja pomow lichnosti v krizisnix giznennyx situazijach [Do I need the psychological help to the person in crisis situations]. *Gurnal prakticheskogo psihologa*, 1, 103–112.
24. Anan'ev, B. K.; Anan'ev, B. G., Kuz'myna, N. V. (Eds.) (1974). *psichofiziologii studencheskogo vozrasta* [To students age psychophysiology]. Issue 2. *Sovremennuje psihologo-pedagogicheskije problem vuswey shkoly*, 3–15.
25. Kaznacheev, V. (1983). *Ocherki teorii I praktiki ekologii cheloveka* [The essays on the theory and practice of human ecology]. Moscow: Nauka, 85
26. Vjazova, A. (2014). *Sozial'no-medizinskije I filosofskije voprosu sostojanija zdorovja cheloveka v XXI veke* [The social, medical and philosophical questions of human health in the XXI century]. *Guzn' bez opasnostej*, 9 (1), 96–99.
27. Sajko, E. (2000). *Zdorovje kak javlenije sozial'nogo bytija i osnovanije dejstvennoj sily cheloveka v ego evoljuzii* [Health as a phenomenon of social life and the foundation of effective manpower in its evolution]. *Mirpsichologii*, 1 (21), 3–11.
28. Kuprijanov, V. A. (2000). *Rol' estestvenno-biologicheskich faktorov v social'noj aktivnosti lichnosti* [The role of natural biological factors of the individual social activity]. Moscow, 134.
29. Kerkis, S. (2008). *Problema vzaimodejstvija cemji I wokolu v formirovanii social'noj aktivnosti podrostkov* [The family and school interaction problem in the formation of social activity of teenagers]. *Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gerzena*, 76-2, 122–128.
30. Narkevich, N. Ju. (2007). *Formirovanije sozial'noj aktivnosti wokol'nikov v uslovijach vzaimodejstvij asemjiiwokolu* [The formation of social activity of schoolchild in the conditions of interaction of family and school]. Niznij Novgorod, 142.
31. Mirzoev, W. (1996). *Kultura I tradicii narodov Dagestana*. Mahachkala, 163.
32. Vinogradova, L. (2002). *Semja i wkola. Partnery v vospitanii* [Family and School. The partners in education]. *Vnewkol'nik*, 5, 13–15.
33. Majak, I., Chaplygin, A. (1985). *Potrebnost' v samorealizacii I jeje rol' v formirovanii tvorcheskogo potenziala lichnosti* [The need for self-actualization and its role in the formation of individual creative potential]. *Voprosu naychnogo kommunizma*, 6, 41–48.
34. Michajlov, N. (1982). *O potrebnosti lichnosti v samorealizacii* [About the individual needs of self-realization]. *Filosofskije nauki*, 4, 24–32.
35. Zarubins'ka, I. (2009). *Doslidgennja sformovannosti motuvazijnogo skladovogoji sozial'noji kompetentnosti studentiv VNZ* [The research of formation the motivational component of students social competence in the university]. *Sozial'na pedagogika teorija I praktyka*, 1, 27–32.
36. Drazkewicz, J. (1974). *Uwagio aktywnosc ispolczennejizr oznicowanians polecznym*. *Studiasociologiczne*, 4, 25–48.
37. Kosovez, V. I. (2009). *Rozvutok socialnoji aktynosti molodi v umovach soziokul'turnogo seredovuwa sela* [The development of youth social activity in social and cultural environment of the village]. Kyiv, 23.
38. Krjukov, V.; Antipov, G. (Ed.) (1991). *Filosofskije interpretacii problem zennostej* [The philosophical problems of interpretation of values]. *Vechnije filosofskije problemy*. Novosibirsk: Nayka, 50.
39. Pomeranz, G. (1993). *Iskusstvo i stanovlenije lichnosti* [The art and formation of personality]. *Sobyranje sebja: Kurs lekcyj*. Moscow: LYA "DOK", 112.
40. Chernova, A. (2010). *Professional'naja orientacija kak uslovije social'noj aktivnosti* [The vocational counseling as a condition of social activity] *Chep. 2. Sozial'naja aktivnos't kak uslovije razvitija sovremennogo obwestva*. Ekaterynburg, 282–285.
41. Prjagnikova, E., Prjagnikov, N. (2006). *Proforientacija* [The career guidance]. Moscow: Izdatel'skij zentr "Akademija", 54.

*Рекомендовано до публікації д-р психол. наук Бондарчук О. І.
Дата надходження рукопису 21.09.2016*

Базиленко Анастасія Костянтинівна, старший викладач, кафедра соціальної роботи та педагогіки, Університет «Україна», вул. Львівська, 23, м. Київ, Україна, 03115
E-mail: univer_ukraine@ukr.net